

تاریخ‌نویسی جنگ

درباره مجموعه روزشمار جنگ ایران و عراق که با استفاده از اسناد نظامی، دفاتر روایی، گزارش عملیات‌ها، نقشه‌ها، کالک‌ها، بولتن‌ها و... نسخه جامع و مفصلی از روزهای دفاع مقدس عرضه می‌کند

و معتبر در حوزه تاریخ جنگ ایران و عراق عرضه خواهد شد.

کتاب «هجوم سراسری» (کتاب دهم روزشمار) نخستین جلد منتشرشده از این مجموعه است که در سال ۱۳۷۲ به نویسندگی مهدی انصاری و حسین یکتا از سوی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ انتشار یافت و مورد استقبال واقع شد. در بین کتاب‌های منتشرشده از این مجموعه تاکنون کتاب یازدهم روزشمار با پنج نوبت تجدید چاپ و کتاب‌های سی‌وهفتم، چهل‌وهفتم و پنجاه‌دوم با چهار بار تجدید چاپ در صدر جدول کتاب‌های تجدید چاپ شده قرار دارند.

اخیراً کتاب بیست‌وهفتم روزشمار جنگ ایران و عراق با عنوان «نخستین عملیات بزرگ در شمالغرب» در سی‌وششمین دوره انتخاب کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷ در بخش مطالعات نظامی مقام نخست را به خود اختصاص داده است. پیش‌تر نیز کتاب‌های هفتم، یازدهم، بیست‌ویکم، سی‌وهفتم، چهل‌وچهارم و چهل‌وهفتم از مجموعه بزرگ روزشمار جنگ ایران و عراق در بخش مرجع‌نگاری حائز رتبه اول کتاب سال دفاع مقدس شده‌اند.

در پایان، اشاره به نظر یک محقق آمریکایی در مورد مجموعه بزرگ روزشمار جنگ ایران و عراق خالی از فایده نخواهد بود. «آنی تریسی ساموئل» از محققان دانشگاه هاروارد در مقاله‌ای با عنوان «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و جنگ ایران و عراق» با تأکید بر اینکه سلسله کتاب‌های روزشمار «به شکلی بسیار دقیق و تحلیلی تدوین می‌شوند»، درباره مجموعه روزشمار نوشته است: «مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ به تنهایی ۵۷ جلد روزشمار جنگ را تدوین کرده است که در نوع خود بزرگ‌ترین و دقیق‌ترین مطالعه‌ای است که من در زمینه جنگ شاهد آن بوده‌ام.»

پی‌نوشت‌ها:

۱. تعداد مجلدات مجموعه روزشمار در طراحی اولیه ۵۷ جلد پیش‌بینی شده بود که به علت افزایش حجم برخی مجلدات و افزودن سه دوره جدید به ۷۰ جلد افزایش یافت.
۲. تریسی ساموئل، آنی؛ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و جنگ ایران و عراق، ترجمه عبدالمجید حیدری، فصلنامه نگین ایران، سال دوازدهم، شماره ۴۲، پاییز ۱۳۹۱، ص ۳۱.

با گزارش‌های دیگر نیز همخوانی دارد. روزشمار جنگ ایران و عراق «روز واقعه» را توصیف کرده و نویسنده برای تدوین گزارش‌های آن روز با بهره‌گیری از مستندات محکم، متقن و متعدد به تولید گزارش آن روز می‌پردازد و در صدد است بین اخبار و مطالب مختلف ارتباط منطقی و جذاب برقرار سازد.

در این شیوه به دلیل ترکیب دو محور «روز واقعه» و «موضوع»، خواننده همپای محقق و نویسنده هر روز جنگ را در زمینه‌های مختلف شروع می‌کند و پس از مرور و بررسی موضوعات مختلف، روز را به پایان می‌برد. به عبارتی، روزشمار جنگ یادداشت‌های روزانه‌ای است که نه فقط توسط یک محقق (نویسنده و مجری نهایی) بلکه توسط ده‌ها محقق در هنگام وقوع حوادث نوشته شده است.

نقل وقایع و مطالب و اخبار در روزشمار (مثل خاطرات روزانه) نمایانگر حال‌وهوای «آن روز» است نه «امروز». ارائه تاریخ جنگ به این شیوه به‌منابه نمایش دوباره روزهای گذشته است و هر روز جنگ حتی‌المقدور هرچه شبیه‌تر به خودش بازسازی می‌شود. خواننده روزشمار موقتاً از فضای امروز رها می‌شود و در فضای آن روز قرار می‌گیرد؛ با همان دغدغه‌ها، خوشی‌ها، غم‌ها، انگیزه‌ها، ضد انگیزه‌ها. محقق و نویسنده فارغ‌البال از مقتضیات امروزی و تحولات قدرت، با امانت‌داری، نسبت به بازگویی حقایق و واقعیات اقدام می‌کند و این از مهم‌ترین مایه‌ها و پایه‌های اعتبار علمی و تحقیقی یک اثر است.

نویسنده روزشمار به‌منابه دانای کل در ساعت صفر بامداد با دریافت انبوهی از اطلاعات و اخبار با هر درجه از طبقه‌بندی امنیتی اقدام به تنظیم گزارش‌های یک روز می‌کند. این گزارش‌ها با محوریت و اولویت جنگ در دو سطح اصلی نظامی و غیرنظامی و سطوح فرعی سه‌گانه ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در صدد ارائه کلیتی یک‌پارچه از جنگ است. مفروض روزشمار جنگ ایران و عراق این است که صرف پرداختن به مسائل نظامی جنبه گویای کلیت یک‌پارچه از واقعیتی به نام جنگ عراق علیه ایران نمی‌تواند باشد، بلکه این جنگ علاوه بر ابعاد نظامی صحنه نبرد، مسائل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... را نیز شامل می‌شود.

هر کتاب روزشمار شامل پیشگفتار، مقدمه تحلیلی با استفاده از مطالب مندرج در همان کتاب در حدود ۴۰ الی ۸۰ صفحه، گزارش روزها، خلاصه گزارش‌ها و فهرست اعلام است. در حال حاضر، طرح کلی مجموعه روزشمار جنگ ایران و عراق شامل ۷۰ جلد است که ۳۷ جلد آن منتشر شده است و در صورت تکمیل، بیش از ۷۰،۰۰۰ صفحه متن پژوهشی مستند

روزشمار جنگ ایران و عراق، یک مجموعه بزرگ پژوهشی در سطح ملی برای مطالعه و بررسی جنگ هشت‌ساله عراق و ایران است. این مجموعه در تلاش است تاریخ دهه نخست حاکمیت جمهوری اسلامی از ۲۱ بهمن ۱۳۵۷ تا اسفند ۱۳۶۷ را با کلیدواژه «جنگ عراق و ایران» تدوین کند. هدف مجموعه روزشمار ارائه یک مرجع تحقیقاتی موثق و مستند در حوزه تاریخ جنگ ایران و عراق و جلوگیری از تحریف و فراموشی آن است.

روش پژوهش روزشمار جنگ ایران و عراق «تاریخی-اسنادی» و طبقه‌بندی اطلاعات بر مبنای تاریخ دقیق زمانی وقایع و رخدادها یا همان «کرونولوژی مطلق» است. کرونولوژی به‌عنوان یک ابزار علمی برای محاسبه زمان یا مقاطعی از زمان و اختصاص رخدادها در تاریخ دقیق وقوع آن‌ها تعریف می‌شود. با اطلاع کامل از زمان دقیق وقوع حوادث و ترتیب و توالی زمانی می‌توان رویدادها را شرح و تفسیر و رابطه علی و معلولی میان آن‌ها را کشف کرد. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس با استفاده از این روش در صدد یافتن و ارائه پاسخ این سؤال است: «جنگ ایران و عراق چرا و چگونه شروع شد، تداوم یافت و به پایان رسید؟»

شیوه گردآوری اطلاعات در کتب روزشمار از طریق مطالعه میدانی و کتابخانه‌ای با مراجعه به اسناد و منابع خام اختصاصی دست‌اولی همچون اسناد نظامی، دفاتر روایی، گزارش عملیات‌ها، نقشه‌ها، کالک‌ها، بولتن‌های داخلی و محرمانه نهادهای امنیتی و نظامی، نشریات خبری-تحلیلی، جراید، روزنامه‌های یومیه، خبرنامه‌ها، کتب خاطرات و یادداشت‌های روزانه بازیگران و تصمیم‌گیران سیاسی و نظامی و... است. بخش اعظم این منابع در میدان نبرد و با حضور مستقیم تاریخ‌نگاران مرکز اسناد و تحقیقات جنگ در کنار فرماندهان ثبت و ضبط شده است. معمولاً در تحقیقات تاریخی که با استفاده از اسناد و مدارک معتبر به جا مانده انجام می‌گیرد، محقق در زمان و صحنه مذکور حضور ندارد تا اقدام به گردآوری اطلاعات و مدارک کند و ناچار به حدس و گمان و تفسیر شخصی می‌شود. اما به دلیل حضور میدانی تاریخ‌نگاران دفتر سیاسی سپاه در صحنه نبرد ایران و عراق و اقدام دقیق آن‌ها به ثبت و ضبط وقایع روزانه، این امر باعث دقت و وثاقت روزشمارهای جنگ و ایجاد وجه تمایز بسیار زیاد بین این کتاب‌ها با نمونه‌های مشابه شده است.

محقق روزشمار، اخبار یک روز را با استفاده از منابع فوق‌الذکر به گزارش‌هایی تبدیل می‌کند که در عین انسجام،

پایان خوش جنگ

خاطره سپهبد علی صیاد شیرازی از عملیات مرصاد

3 روز

شبانه خودم را با یک فروند هواپیمای فالکون به کرمانشاه رساندم و صحنه پیشروی دشمن را از نزدیک مشاهده کردم و متوجه اوضاع شدم. چنان‌چه پریشانی و اضطراب در مردم ایجاد شده بود که سراسیمه از خانه بیرون آمده بودند. از طرفی جاده کرمانشاه به بیستون از خودروهایی که در انتظار جابه‌جایی بودند، مملو بود و ترافیک سنگینی ایجاد شده بود. بر این اساس، با یک فروند هلی‌کوپتر از فرودگاه به سمت یکی از قرارگاه‌های تاکتیکی سپاه پاسداران مستقر در طاق‌بستان حرکت کردیم.

نیمه‌شب چهارم تیر ماه بود و تا ساعت یک‌ونیم نتوانستیم ماهیت دشمن را به دست آوریم که چه کسی است که همین‌طور در حال پیشروی است.

ساعت پنج به پایگاه رفتیم، همه را آماده و مهیا برای توجیه دیدیم. پس از توجیه خلبانان تأکید کردم وضعیت خیلی اضطراری است. چاره‌ای نداریم، هلی‌کوپترهای کبری باید آماده باشند. یک تیم آتش آماده شد. ابتدا خودم با یک هلی‌کوپتر ۲۱۴ برای شناسایی دقیق و هماهنگی به سمت مواضع حرکت کردم و به این ترتیب اولین عملیات را علیه نیروهای مهاجم و منافق آغاز کردیم. صبح روز پنجم مرداد عملیات با رمز یاعلی (ع) آغاز شد. در تنگه چهارزبر چنان جهنمی برای یاران صدام برپا شد که زمانی برای پشیمانی نمانده بود. جاده به‌زودی انباشته از

ادوات سوخته شد.

هم‌زمان با عملیات هوانیروز، علاوه بر گروه‌های مردمی، تعدادی از لشکرهای سپاه نیز که از جنوب به غرب آمده بودند وارد عملیات شدند. راه از هر سو به روی بازماندگان کاروان بسته شده بود و آنان به‌سختی می‌توانستند به عقب برگردند. بعضی از آن‌ها به روستاها پناه بردند و بعضی‌هایشان با خوردن قرص سیانور به زندگی خود خاتمه داده بودند.

عملیات که تمام شد در جاده کرمانشاه-اسلام‌آباد غرب هزاران کشته از آنان به جا مانده بود. اجساد پسران و دخترانی که با ملت خود بسیار ناجوانمردانه رفتار کرده بودند، کسانی که روز تنهایی میهن به یاری اردوی خصم شتافته بودند.

حالا من از این عملیات نتیجه می‌گیرم که چقدر خداوند

متعال ما و رزمندگان اسلام و انقلاب را دوست دارد که در هر زمان طوری مقدر می‌کند که بسیاری از مشکلات ما باید با حالت سرافرازانه حل شود.

خداوند می‌فرماید بجنگید تا آن کفار که من می‌خواهم به دست شما عذابشان بدهم؛ خدا به ما قول و وعده می‌دهد تا آن‌ها را خوار کند و به شما پیروزی وعده می‌دهد و قلب‌های شما را شفا بخشد. کدام قلب‌ها؟ قلب‌هایی که قبل از این عملیات گرفته و غم‌زده بود. رزمندگان اسلام قلب و دلشان با امامشان برای همیشه گره خورده بود. امام اشاره‌ای دارند که پذیرش قطعنامه مثل نوشیدن زهر بود برای رزمندگان اسلام که سال‌ها فداکاری کرده بودند. درحالی‌که هشت سال تلاش شده بود، بعد از آن ما دلمان می‌خواست به صورتی دیگر نبرد تمام می‌شد. دلمان گرفته بود؛ اما خداوند با این پیروزی بزرگ و با این کشتار دسته‌جمعی بدترین و خبیث‌ترین دشمنانمان به دست ما موجب رضایت خاطر رزمندگان اسلام شد و پایان نبرد هشت‌ساله دفاع مقدس با این عملیات درخشان مرصاد انجام گرفت. ▲